

PUBLICISTICA LUI NICOLAE DABIJA ȘI VISUL UNIRII CU ȚARA

Conf. univ. dr. habil. Nina CORCINSCHI

Director adjunct al Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Chișinău;

*Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Rep. Moldova
ninaorcinschi@gmail.com*

Abstract: The Publication Work of Nicolae Dabija and the Dream of Union with the Country

In the period of national rebirth, several Bessarabian writers became publicists in order to respond to the hot imperatives of the time, to uncover the blind spots of history and to speak truths that had been considered as taboos: if Bessarabians are or not Romanians, the real denomination of the language, and so on. Nicolae Dabija was perhaps the most influential publicist of 1991. His articles in the weekly *Literatura și arta* (*Literature and Arts*) represent a plea for bringing together all Romanians and breaking the boundaries that separate us. The Ripentrop-Molotov pact, the diabolic interests of the great powers are denounced as reprehensible deeds that distorted our historic destiny. The dream of bringing together all Romanians is even more acute and alive today, when we commemorate the Centenary Year. The work of N. Dabija had constituted an opportunity to reflect on the historical truths that marked our past and could decide our future.

Keywords: journalism, union, division, history, democracy

La 27 august 1991 s-a produs relansarea românismului în Basarabia, fenomen care a însemnat procesul recuperării memoriei, a conștiinței naționale. Un vulcan al trăirilor organice a irupt prin forța desperării, „fiind deopotrivă supliciuul frustrării îndelungate, alarma unei iminente nonfințări, voința de suplinire a imenselor goluri de spiritualitate și a slăbiciunilor de caracter”¹

1 Țurcanu Andrei, *Sabatul sau noaptea vrăjitoarelor politicii moldovenești*. București: Editura Cartier, 2000, p. 14.

Dorința de democratizare a societății moldovenești a costat imense sacrificii economice, fapt inevitabil într-un stat posttotalitar, dar sunt incontestabile schimbările în bine atestate în domeniul vieții culturale. Încă de la primii pași spre democratizare s-a conturat în societatea moldovenească schimbul de opinie, libertatea de expresie, dezbaterea socială a problemelor, antrenarea omului simplu în circuitul social de idei. Cu alte cuvinte, *conștiința socială* a cunoscut amplitudini nebănuite anterior. Un merit major revin aici mijloacelor de informare în masă, care, favorizate de noile libertăți ale timpului, s-au plasat în ipostaza de ghizi în labirintul încurcat al politicii postsovietice, evoluând în „pivoți ai democrației”².

Informarea corectă a cetățeanului, orientarea adecvată a acestuia devin condiții *sine qua non* ale democratizării publicului prin mijloacele presei. V. Moraru vorbește de constituirea de către mass media, în spațiul postcomunist, a „unui *nou spațiu public*”, care rezidă în „expansiunea participării efective a cetățenilor la dezbateri și la luarea deciziilor”³.

Presa din perioada tranziției, în componența ei eterogenă, îi include în primul rând pe scriitori. Aceștia s-au dovedit foarte receptivi în a informa cititorii cu problemele emergente, care vizau revenirea la grafia latină, clarificarea identității naționale a moldovenilor, lichidarea spațiilor albe ale istoriei create artificial de regimul totalitar, aspecte social-economice și politice etc. S-ar putea spune că prin atitudinea lor, intelectualii, oamenii scrisului au pregătit terenul pentru viitoarele reforme sociale. Scrierile lor au sensibilizat profund opinia publică, determinând cetățenii să aibă o poziție activă în societate.

Un scriitor care a contribuit prin creația sa, dar și prin exemplul vieții sale la eliberarea basarabenilor de mentalitatea învechită este D. Matcovschi. Poet și dramaturg, el a abordat în creația lirică și dramatică numeroase probleme de conștiință, arma sa fiind întotdeauna adevărul. A avut curajul și puterea de analiză „pe verticală, în esență, a faptelor vieții și de interpretate nemiloasă, necruțătoare a acestora”, remarcă I. Ciocanu, adăugând despre articolele *Povara istoriei și Hoț în rezervație* că sunt „niște veritabile pietre de hotar în publicistica anilor 1987-1988”⁴. Grave

2 Bertrand Claude-Jean (coordonator), *O introducere în presa scrisă și vorbită*, trad. coordonată de Mirela Lazăr, ed. a II-a, revăzută. Iași: Editura Polirom, 2002, p. 37.

3 Moraru Victor, *Mass media vs politica*. Chișinău: Editura U.S.M., 2001, p. 100.

4 Ciocanu Ion, *Particularitățile publicisticii matcovschiene // Basarabia*, nr. 7-12, 1999, p. 44.

probleme de ecologie a abordat I. Druță în *Pământul, apa și virgulele*; de spiritualitate și cultură în *Cine a stins lumina în Moldova?*, *Neamul la răscruce* etc. Alte articole de răsunet în acel timp au fost *Tragicul aerostat* de S. Saka, *O luptă și o suferință* de Gr. Vieru, *Nimeni* de L. Lari, *Cine tulbură apele?* de I. Vatamanu, *Adevărul ca aer al renașterii* de I. Mănăscuț. Prin scrieri publicistice, încearcă să sensibilizeze cititorul cu situații social-economice grave și Gh. Malarciuc, cu probleme de cultură – I. Vatamanu, V. Beșleagă, Mihail Gh. Cibotaru, N. Dabija, I. Ciocanu, M. Cimpoi, V. Romanciuc ș.a. În articolele lor, scriitorii ridică un șir de probleme majore în presa timpului, cum ar fi stoparea distrugerii monumentelor de istorie și cultură, necesitatea restaurării bisericilor, deschiderea unor muzee ale localităților etc.

Poziția activă, total angajată a intelectualilor în opera de întremare a verticalității neamului, se desprinde nu doar din creațiile lor, ci și din scrisorile semnate de grupuri de intelectuali în sprijinul ideilor noi, din luările de cuvânt la mitingurile de solidaritate, care au culminat cu Marea Adunare Națională. Aceste acțiuni au fost „un semnal al descătușării și un reviriment spre o dezbatere democratică și o participare activă a cetățenilor în viața publică”⁵.

În ceea ce privește ziarele și revistele timpului, alături de *Învățământul Public*, unica publicație care a difuzat scrisoarea celor 67 de intelectuali în sprijinul alfabetului latin, un loc aparte, determinant, îi revine săptămânalului *Literatura și Arta*. Redactor-șef este N. Dabija, care se implică direct în Mișcarea de eliberare națională din Moldova, publicând mii de scrisori ale cetățenilor. Aceștia, printre alte deziderate, cer în mod imperativ oficializarea alfabetului latin, de înstrăinarea căruia se făcea vinovată puterea sovietică. *Literatura și Arta* devine un fel de portdrapel al mișcării de eliberare națională, asumându-și responsabilitatea de a explica oamenilor beneficiile democrației. Articolele lui N. Dabija servesc drept manifest de luptă în bătălia dintre vechi și nou, dintre mentalitatea perimată și ideile noi, dar încă necunoscute ale democrației. Spiritul lor combativ este o încurajare directă a maselor. În această perioadă, „ziarul lui Dabija”, numit astfel de cititori tocmai pentru publicistica remarcabilă a scriitorului, reușește să eclipseze alte publicații, iar tirajul lui atinge cifre inimaginabile până atunci. Despre această publicație distinsul publicist

5 Moraru Victor, *Mass media vs politica*, Chișinău: Editura U.S.M., 2001, p. 106.

Iulius Popa afirmă că „a fost primul săptămânal în tot spațiul românesc postbelic, care a inserat în paginile sale articole „necenzurate” și care era așteptat joia ca pâinea cea caldă. Au început s-o citească și o parte a basarabenilor care în viața lor n-au ținut un ziar în mână”⁶. Ulterior, mesajul este preluat și de ziarele *Țara*, *Glasul Națiunii* ș.a.

La o răscruce a istoriei, scriitorul basarabean și-a însușit curajul de a spune lucrurilor pe nume. „S-ar putea întâmpla, susține Eugen Lungu, ca retorica publicistică a momentului să ne pară azi fie prea clamoroasă, fie depășită, fie naivă sau chiar falsă. Să nu uităm însă că echipa propagandistică a Comitetului Central era încă o formație de luptă și acoperea orice literă a democrației cu sute de contraargumente”⁷. Despre riscurile existente în acea perioadă nesigură, Dabija scrie: „Ne dădeam seama că, dacă partidul comunist ar fi rămas la putere sau dacă puciul din 1991 ar fi reușit, cu noi se putea întâmpla orice” („...și...” // *Literatura și arta*, 2005, 29 septembrie).

Problemele sociopolitice și culturale sunt subiecte pentru care publicistul Nicolae Dabija manifestă un interes major și pe care le tratează cu mare curaj cetățenesc, opunând rezistență minciunii și înstrăinării de istorie și neam.

Tema cea mai durută în publicistica lui Nicolae Dabija este înstrăinarea de țară, dezbinarea neamului românesc și dorința de comuniune și reunire a hotarelor celor două state românești. Cum am ajuns separați, smulși de la matca istorică? Publicistul le explică conașionalilor ce fapte istorice au stat la baza comiterii acestei nedreptăți. În cartea *Libertatea are chipul lui Dumnezeu*, articolul *Țărișoricuța* (p. 185-189) autorul demonstrează cum a fost forfecat teritoriul românesc: „...La 28 iunie 1940 Iosif Visarionovici Stalin, blagoslovit în intențiile sale de Adolf Goebelsovici Hitler, a rupt din Țară niște teritorii din care a făcut mai întâi o «republicuță sovietică», apoi urmașii lui – una «independentă», dar foarte dependentă de fostul imperiu, pe care șefuleților noștri de tot soiul și rangul le-a plăcut de atunci încoace să o tot dezmiere: Țărișoara noastră... Moldovioara noastră... Republicușoara noastră... (...) Iar după

6 Popa Iulius, *Presa posttotalitară și impactul ei asupra conștiinței lectorului* // *Anatomia societății posttotalitare*. – Chișinău: „Tehnica-Info”, 2002, p. 150.

7 Lungu Eugen, *Spații și oglinzi / O istorie critică a literaturii din Basarabia*. Chișinău: Editura Știința, 2004, p. 150.

ce vom da și Transnistriei «ce i se cuvine», avem toate șansele să devenim și din «țărișorică» – o veritabilă «țărișoricuță»...

Publicat peste o săptămână, poemul *Țara mea de dincolo de Prut* se axează pe același reper al înstrăinării pământurilor românești de la matcă. În versuri pulsează sentimente copleșitoare: dragostea pentru Țară, regretele și dorul despărțirii de frați, speranța unei comuniuni cu ei măcar dincolo de mormânt. Vocea eului liric e, ca și în eseuri, gravă, emoționantă și tristă. Poezia face uz de accesoriile retoricii, extrase din textul publicistic: „Mi se-ngăduie și-acum, ca mai-nainte,/ Să bocesc cu câteva cuvinte./ Trec pe stradă, necăjit, și-mi zic:/ Of, mai bine mut – decât pelitic!”. Autorul exprimă tranșant, în manieră narativă, adevăruri curente, dar și general-umane. Discursivitatea are la el o finalitate pragmatică, de *movere*, iar, pentru atingerea efectului poetic scontat, poetul recurge la viziune: „Țara mea de dincolo de Prut,/ Mi s-a dat poruncă să te uit,/ Să te șterg din minte c-un burete,/ Patria mea pusă la perete”. Astfel, poezia socială a lui N. Dabija, discursivă în datele ei fundamentale, are și resorturi poetice de funcționare. *Grevă*, de exemplu, exprimă revolta scriitorului pentru nedreptățile sociale: „Nenăscuții și morții acuză/ de se cutremură cerul,/ și doar analfabeții/ refuză,/ refuză,/ refuză/ Adevărul”. Simetriile, repetițiile, efectele teatrale fac parte din regimul declamativ și sunt mecanisme de persuasiune. Repetițiile vădesc o amplificare a registrului afectiv. Poemul e un corolar al articolului *De-un secol la răspântii...*, în care autorul face un calcul al calamităților sociale datorate vechii guvernări. Sesizăm o abundență de elemente eseistice și de narațiune sprijinite de procedee retorice cu funcție de acutizare a mesajului: „O, stăpâni cu fire de lachei,/ Și istoria-or să ne-o scrie ei;/ peste lutul meu, de-o fi să mor,/ vor sădi ei pomii lor./ Dar ne-ntreabă morții ce duc țara-n spate:/ Să nu ne mai pese au de libertate?!/ Și cei puși pe ruguri, și cei răstigniți:/ să ne placă oare să tot fim mințiți?!/ Te îndură, Doamne, și de-acest popor:/ măcar pruncii noștri sau copiii lor,/ fă să nu mai fie lumii de ocară,/ nici străini în propria lor Țară!” (*Dezrădăcinat*).

Interogațiile retorice, invocția, adresarea sunt procedee *performative* (J. L. Austin), adică au intenția de a mobiliza cititorul. Acesta urmează, prin conversia interogației retorice, să-și însușească construcția afirmativă: *ne pasă de libertate și nu ne place să fim mințiți*. Astfel de poezii au o ținută practică expresă, urmărind „asumarea conștientă a misiunii pe

care ei (este vorba de Leonida Lari și Nicolae Dabija – N.C.) o atribuie cuvântului inspirat ca mesaj cu semnificație mesianică”⁸. O simbioză reușită dintre mesajul publicistic și viziunea poetică o constituie distihul „Doru-mi-i de dumneavoastră:/ Ca unui zid de o fereastră”. Sunt versuri emblematice pentru creația lui N. Dabija și pot fi considerate drept un prolog al întregii sale creații.

Adeseori proba argumentației se testează în zona concretului nud, nefardat. Realitățile apar nebune, absurde, ionesciene, profilând în publicistica lui Dabija o reprezentare *ad absurdum*. Ludicul devine mască a sarcasmului. Anomalia unei situații este exprimată printr-o *alegorie paradoxală* care să demonstreze absurdul tentativei noastre de-a funcționa ca stat separat de Patria-mamă: „...Când eram copii, copii ușernici ca toți copiii, prindeam prin pădurea din jurul satului nostru câte-o șopârlă și-i rupeam coada: șopârla dispărea în tufișuri, iar noi ne distram urmărind cum se zbătea coada ruptă, crezând cu mintea noastră proastă că șopârlei îi va crește altă coadă, iar cozii îi va crește altă șopârlă.

Republica Moldova seamănă cu o coadă de șopârlă, ruptă de la trupul vertebralei, căreia – conducătorii noștri, copiii – cred, speră, visează, așteaptă, își închipuie că-i vor crește cu timpul: cap, ochi, gură, inimă, plămân, stomac, labe, trup, coadă (pe care ar rupe-o altcineva, și din care ar crește iar: cap, ochi, gură, coadă... ș.a.m.d.).

Mai citesc în manualul de zoologie pentru clasa a VI-a: șopârla poate trăi fără coadă, scrie acolo, chiar dacă rana acesteia se tămăduiește greu, pe când noi, cei dintre Prut și până dincolo de Nistru – unde șfichiul cozii este și el convins că-i va crește altă șopârlă – credem, invers, că Majestatea Sa, Coada, poate trăi fără restul șopârlei. Și plătim scump pentru asta. Mai ales celor care au rupt coada de la trupul șopârlei și o împodobesc cu fundițele «independenței» și care o laudă că, iată, în sfârșit, codița este liberă, suverană și independentă – de șopârla care o exploata târând-o numai în urmă, considerând-o «provincie» a ei, de unde, uitați-vă, poate și ea, «coada», avea capul ei (de fapt capul cozii) și coada (de fapt coada cozii), adică provincia proprie...” (*Icoană spartă, Basarabia*, p. 113).

Deși sarcastic, acuzator, autorul încearcă să insufle concetățenilor încrederea în forțele proprii și convingerea că vom izbândi să ne atingem

8 O istorie critică a literaturii din Basarabia. Coordonatorii colecției: M.V. Ciobanu, N. Leahu, E. Lungu, M. Papuc, Chișinău, Editurile Știința și Arc, 2004, p. 34.

scopurile istorice, utilizând, pentru efectul de persuasiune, strategii retorice canonice. Vocea trece de la ritmul spiralat de „povestire bătrânească” la cel sincopat, de la discursul echilibrat, doct, la pledoaria avocățească, tumultuoasă. Acordurile se diversifică – de la persiflare ironică la invectivă, la plâns în surdină. Enumerarea caznelor la care a fost supus poporul său, de exemplu, capătă un fior dramatic, care trece ușor în lamentație: „Te-au dus în Siberii, te-au răstignit ca pe Crist, te-au aruncat în copci tăiate în gheață, în gropi de var, te-au trecut prin fața plutoanelor de execuție, te-au însemnat cu cnutul și sabia, te-au umilit în biserici și pe morminte, te-au prohodit de vie, trecând în pripă capacul sicriului peste tine, te-au îngenuncheat, te-au înjurat, te-au scuipat, te-au ucis! Dar tu ai înviat de fiecare dată! Dar tu nu ai murit. Basarabie!” (*Ibid.*, p. 9).

Visul publicistului de unire cu Țara-mamă România este și azi o permanență, întreaga publicistică a lui N. Dabija exprimând, de fapt, un deziderat colectiv, o pledoarie neobosită a românilor basarabeni pentru împlinirea acestui deziderat istoric.

Bibliografie selectivă

- Țurcanu Andrei, *Sabatul sau noaptea vrăjitoarelor politicii moldovenești*. București: Editura Cartier, 2000.
- Bertrand Claude-Jean (coordonator), *O introducere în presa scrisă și vorbită*, trad. coordonată de Mirela Lazăr, ed. a II-a, revăzută. Iași: Editura Polirom, 2002.
- Moraru Victor, *Mass media vs politica*. Chișinău: Editura U.S.M., 2001.
- Ciocanu Ion, Particularitățile publicisticii matcovschiene // *Basarabia*, nr. 7-12, 1999.
- Popa Iulius, *Presa posttotalitară și impactul ei asupra conștiinței lectorului // Anatomia societății posttotalitare*. Chișinău: „Tehnica-Info”, 2002.
- Lungu Eugen, *Spații și oglinzi / O istorie critică a literaturii din Basarabia*. Chișinău: Editura Știința, 2004.
- *O istorie critică a literaturii din Basarabia*. Coordonatorii colecției: M.V. Ciobanu, N. Leahu, E. Lungu, M. Papuc, Chișinău, Editurile Știința și Arc, 2004.